

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2001-10-22

UDK 173.5/6:379.8-053.6

ANALIZA VREDNOT, ODNOSA DO STARŠEV IN SPLOŠNA STRUKTURA PROSTEGA ČASA MLADIH V KOPRU

Tanja PAVLIČ

Osnovna šola Elvire Vatovec Prade, SI-6000 Koper Capodistria, Pobeška cesta 52

IZVLEČEK

V članku so navedeni rezultati raziskave o mladih v Kopru v okviru projekta Revitalizacija historičnega mestnega jedra, ki se nanašajo na vrednote mladih, doživljanje odnosa do staršev ter preživljanje prostega časa. Sprašujemo se, ali bodo koprski srednješolci na osnovi izraženih vrednot in doživljanja svojega odnosa do staršev dovolj motivirani za spreminjanje možnosti za preživljanje prostočasnih aktivnosti, s katerimi niso vsi najbolj zadovoljni. V prispevku je prikazana analiza splošne strukture prostega časa, ovire na poti pri preživljanju le-tega ter nekatere možne rešitve. Avtorica se je v največji meri posvetila vplivom doživljanja odnosa do staršev na preživljanje prostega časa.

Ključne besede: vrednote, prosti čas, odnos do staršev

ANALISI DEI VALORI, DEL RAPPORTO CON I GENITORI E STRUTTURA DEL TEMPO LIBERO DEI GIOVANI DI CAPODISTRIA

SINTESI

Nell'articolo sono riportati i risultati della ricerca effettuata sui giovani di Capodistria, nell'ambito del progetto "Rivitalizzazione del centro storico" e che si riferisce ai valori dei giovani, al loro rapporto verso i genitori e al loro modo di trascorrere il tempo libero. Ci si chiede qui se gli studenti delle scuole medie, sulla base dei valori espressi e sulla loro visione del rapporto con i genitori, siano sufficientemente motivati per cambiare quelle attività da svolgere nel tempo libero e delle quali non sono troppo soddisfatti. L'articolo presenta un'analisi della struttura del tempo libero, gli ostacoli che impediscono di trascorrerlo come si vorrebbe e alcune possibili soluzioni. La maggior parte dell'articolo è dedicata all'influenza che il rapporto con i genitori ha nelle attività svolte nel tempo libero.

Parole chiave: valori, tempo libero, rapporto con i genitori

UVOD

V okviru raziskave o mladih v Kopru v okviru projekta Revitalizacija historičnega mestnega jedra (Gomez Mikolič, Mihelj, 2000; Mihelj et al., 2000) smo med drugim pozornost posvetili tudi vrednotam mladih, mladostnikovemu doživljanju odnosa med njim in starši ter splošni strukturi prostega časa.

Anketa je bila izvedena med srednješolsko populacijo. Demografske karakteristike vzorca so predstavljene v članku Sabine Mihelj (Mihelj, 2001).

Vprašanja z obravnavanih področij, ki smo jih postavili mladim v vprašalniku, smo povzeli po vseslovenski raziskavi o mladini leta 1993 (Ule, Mihelj, 1995) ter raziskavi o ljubljanskih srednješolcih ter osnovnošolcih leta 1997 (Ule, Renner, 1998). Na osnovi rezultatov pilotne ankete, ki je bila izvedena med dijaki v Kopru ter študenti prvega letnika sociologije v Ljubljani, smo vprašanja nekoliko spremenili.

V pričujočem članku se želimo soočiti z naslednjimi predpostavkami:

- vpliv vrednostnega sistema mladih na preživljanje prostega časa;
- povezava med mladostnikovim doživljanjem svojih staršev in preživljanjem prostega časa;
- način preživljanja prostega časa, znotraj katerega želimo ugotoviti,
 - a) s katerimi dejavnostmi se mladi ukvarjajo v prostem času,
 - b) kako si koprski srednješolci organizirajo prosti čas,
 - c) katere so ovire, ki dijaku preprečujejo, da bi se ukvarjal z določeno dejavnostjo.

Pri navedenih hipotezah smo opazovali tudi razlike glede na spol, izobrazbo staršev, starost, spol dijaka ter doživljanje odnosa med njim in starši.

VREDNOTE MLADIH

Zasnove vrednot se pojavijo že v otroštvu, trdneje in jasneje se oblikujejo v mladostniški dobi (adolescenci), njihov razvoj pa se ne zaključi z vstopom v odraslost, ampak jih izgrajujemo in oblikujemo vse življenje. So kot življenjske ideje, cilji, normativno vodilo posameznika, posamezniku pomagajo pri odločanju in vplivajo na njegovo ravnanje.

Nekateri avtorji vrednote poskušajo razvrščati. Tako Musek na osnovi svojih raziskav govori o hierarhiji vrednot, kjer človek prehaja postopno skozi zaporedna obdobja relativne prevlade vrednostnih orientacij: najprej hedonske, nato potence, nato moralne in slednjič izpolnitvene. Pri tem dionizične vrednote deli na hedonske (zabava, vznemirljivo življenje, prijateljstvo, družabnost, spolnost, prosto gibanje...) in potence (ugled, moč, denar, privlačnost, domoljubje...), apolonске vrednote pa na moralne (enakost, mir, solidarnost, razumevanje, ljubezen, poštenje, morala, vera) in izpol-

nitvene (kultura, ustvarjalnost, narava, lepota, resnica, modrost, red...). Dijaki, ki smo jih zajeli v raziskavo, spadajo v mladostniško obdobje, v katerem naj bi prevladovale dionizične vrednote.

Vrednote, stališča in interesi mladih so v neločljivi zvezi z njihovimi vsakdanjimi dejavnostmi, zlasti kot sestavina življenjskega stila in s tem tudi kot merilo oblikovanja prostega časa. Najpogostejša prepričanja o vrednotah mlade generacije lahko, podobno kot številne druge zelo razširjene predstave o mladini, lahko umešimo na dva nasprotna pola: nekateri vidijo v mladini tvorce novih vrednot, nekakšno prednjo stražo družbe, ki kaže bodoče usmeritve, drugi pa dekadentno generacijo brez vrednot. Vse štiri večje raziskave o mladih, ki so bile opravljene v Sloveniji v zadnjih desetih letih (Ule in sodelavci 1985, 1993, 1995 in 1997), razbijajo omenjene stereotipe. Rezultati kažejo, da se namesto velikih vrednot, oprtih na močne ideologije, med mladimi uveljavljajo vrednote, ki so bliže posamezniku, njegovemu osebnemu izkustvu, vsakdanjemu življenju (prijateljstvo, zdravje, varnost, kvaliteta vsakdanjega življenja ...). To so vrednote, ki mlade približujejo vrednostnemu svetu odraslih in rušijo stereotip mladega človeka, kateri naj bi bil apriori usmerjen predvsem v tveganje, eksperimentiranje, kreativnost in naj bi bil torej nekakšna avantgarda družbe. Hkrati pa rezultati omenjenih raziskav kažejo tudi "distanciranje od sklopa vrednot: delo-zaposlitev-kariera-zasluzek k sklopu vrednot: medsebojni odnosi-osebni razvoj-kreativnost-izobrazba-kvalitetno vsakdanje življenje" (Ule, 1996, 238).

Podobne spremembe je bilo moč zaslediti že v prvi izmed omenjenih štirih raziskav, ki je bila opravljena v osemdesetih letih: nove vrednote, ki so jih takrat odkrivali zlasti med urbano mladino sodobnih družb, so do neke mere že kazale v smer zasebnosti, zadovoljevanja majhnih ciljev, kvalitete vsakdanjega življenja: zavzemanje za individualno svobodo in ustvarjalnost, zadovoljstvo tu in zdaj, odpoved žrtvovanju za oddaljene cilje, prednost osebnega izkustva pred teorijo, prikrit dvom o družbenih projektih in institucijah (Ule, 1988, 110-113).

Pri raziskovanju vrednot velja upoštevati tudi spremembe v pojmovanju posameznih vrednot (npr. pojmovanja vrednot, kot so delo, zdravje, prijateljstvo ali ustvarjalnost, se skozi čas spreminjajo), pa tudi "premike v značaju vrednot na sploh, ki se kažejo kot preusmeritev od jasnih norm, pravil, ciljev k fluidni strukturi vrednostno-osebnih usmeritev, ki jih je težko pojmovno in empirično identificirati" (Ule, 1998, 15). Danes so vrednote prej difuzne kot organiziran sklop dejavnikov, ki vodijo posameznika v vsakdanjem življenju. Prav zaradi difuznosti jih je težko jasno ubesediti in opredeliti. Tudi za mlade velja, da vrednote lažje izrazijo implicitno in posredno, skozi posebne življenjske stile, skozi pripadnost določeni skupini, skozi sim-

boliko mladinskih (sub)kultur, skozi svoje vitalne interese ipd. Vrednote so torej tesno prepletene z vsakdanjim življenjem, vsakdanjimi izbirami in delovanjem, zaradi česar jih je težko ugotoviti z neposrednim spraševanjem po njih. Zato se je treba opreti na posredne kazalce, ki označujejo življenjske usmeritve in stile mladih (Ule, 1988, 110-113).

Najpomembnejše vrednote koprskih srednješolcev

Dijaki so odgovarjali na vprašanje katere stvari so lahko pomembne v življenju oz. h katerim težimo. Na osi y so navedene vrednote, ki so jih dijaki ocenjevali kot (skoraj) nepomembne, srednje pomembne ali zelo pomembne. Z grafa 1 je razvidno katere vrednote so zanje zelo pomembne.

Navedene vrednote je mogoče smiselno razvrstiti v štiri sklope:

a. Kot je razvidno iz tabele, so mladi najvišje uvrstili vrednote "Zdravje, dobro počutje", "Varnost moje družine", "Svobodo delovanja in mišljenja", "Res-

nično prijateljstvo", "Ljubezen", "Mir v svetu brez vojn in konfliktov" ter "Izobraženost". Gre za vrednote, ki omogočajo varno in mirno življenje ter možnost delovanja.

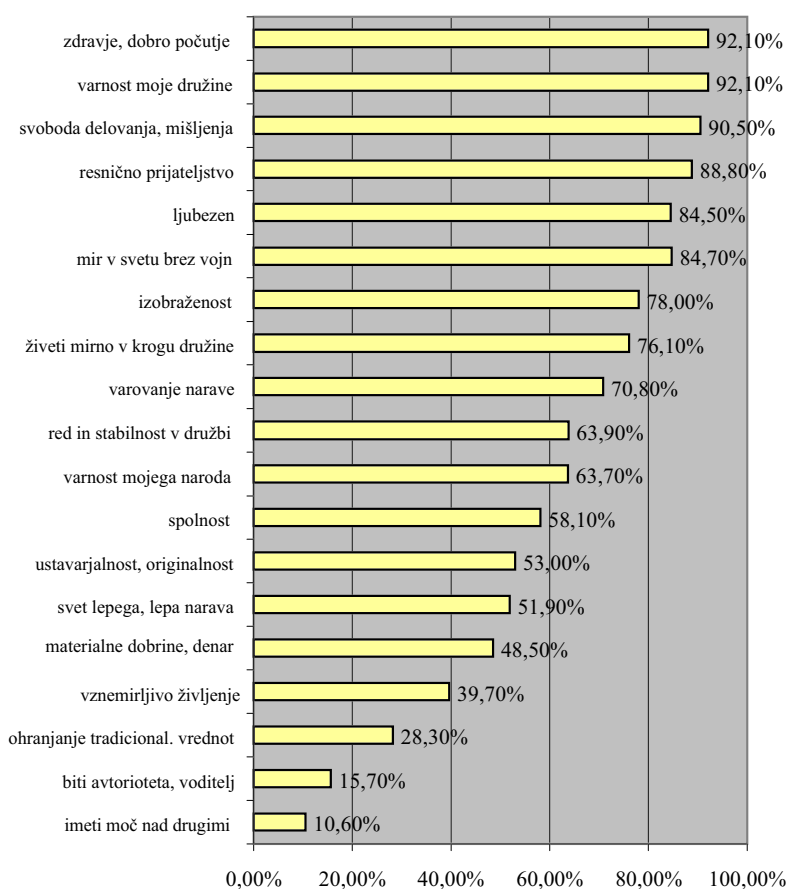
b. Sledi sklop vrednot, ki kažejo na potrebo po vamosti, po miru v ožjem in širšem okolju: "Živeti mirno v krogu družine", "Varovanje narave", "Red in stabilnost v družbi", "Varnost mojega naroda".

c. V tretji sklop bi lahko uvrstili vrednote: "Spolnost", "Ustvarjalnost, originalnost, fantazija", "Svet lepega, lepa narava, umetnost", "Materialne dobrine", "Vznemirljivo življenje". Če izvzamemo materialne dobrine ter estetske vrednote, gre v tem sklopu za vrednote oz. usmeritve, ki jih tradicionalno pripisujemo mladosti.

d. V zadnji sklop pa bi lahko uvrstili vrednote: "Ohranjanje tradicionalnih vrednot", "Biti avtoriteta, voditelj" ter "Imeti moč nad drugimi".

Prikazani rezultati se v veliki meri ujemajo z rezultati novejših raziskav mladine v Sloveniji.

Katere stvari so mladim zelo pomembne?

Graf 1: Najpomembnejše vrednote koprskih srednješolcev.
Graph 1: The most important values of the Koper secondary school students.

Na prvi pogled so ti rezultati morda presenetljivi, saj govorijo proti stereotipnim predstavam o mladih ljudeh, ki naj bi bili idejno napredni, uporniški, nagnjeni k vznemirljivemu in ustvarjalnemu življenju; vrednote, ki jih imamo po vsakdanjem prepričanju za "tipično mladostniške" (gl. tretji sklop vrednot), so relativno nizko na lestvici vrednot. Najvišje na lestvici se pojavi vrednota zdravje, za njo pa sklop vrednot, ki izražajo željo po mirnem in varnem življenju, kar kaže bodisi na to, da so mladi medijsko-starševske doktrine in svarila internalizirali, bodisi da je ta silna potreba po življenjski varnosti simptom realnega (ali imaginarnega) občutja splošne negotovosti. Z rezultati raziskave med koprskimi srednješolci je mogoče smiselno povezati tudi rezultate raziskave "Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih", ki jo je izvedla M. Tomori s sodelavci; avtorji so ugotovili, da se odstotek mladostnikov, ki ocenjuje svoj način življenja za zelo zdrav, od prvega do četrtega letnika celo prepolovi (Košťal, 1999, 5).

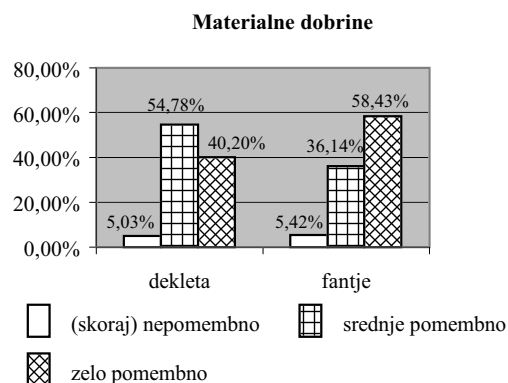
Podobno kot za slovensko mladino nasploh bi lahko tudi za koprskе srednješolce rekli, da sta zanje značilni dve težnji: težnja k tradicionalnemu zasebnstvu in težnja k individualnosti. Prvo težnjo karakterizirajo: zapiranje posameznika, posameznic v svoj zasebni svet, zaupanje v tradicijo, v avtoriteto, izogibanje tveganju, lastnina in potrošništvo; drugo pa: skrb za vsakdanji svet, za kvalitetne medsebojne odnose, eksperimentiranje z življenjem, potreba po drugačnosti, kreativnosti (Ule, 1996, 244).

Take vrednostne usmeritve koprskih srednješolcev bi utegnile močno otežiti proces sprememb na področju mladinske problematike v MOK in v širšem okolju. Kot bo razvidno v nadaljnjih poglavjih, mladi v Kopru in na Slovenski obali nasploh niso zadovoljni z obstoječim stanjem in tudi izražajo željo po aktivnem oblikovanju lastnega prostega časa, vendar pa je mogoče pričakovati, da bo potrebno vložiti veliko energije v dodatno, kontinuirano motivacijo mladih za spremembe.

V nadaljevanju navajamo nekatere rezultate statističnih analiz, in sicer razlike v vrednostnih usmeritvah glede na spol ter šolo.

Razlike v vrednostnih usmeritvah med spoloma

V razvitem svetu opažamo pojav ti. psihološke androginitije, tj. prevzemanje predstav in vedenjskih vzorcev, ki so značilni za obe klasični spolni vlogi, moško in žensko (Musek, 1994, 132). Tudi v naši raziskavi so fantje in dekleta postavljali večino vrednot na podobna mesta v rang lestvici. Vendar pa je pri določenih vrednotah kljub temu opaziti večje razlike. Med fanti najdemo več takih, ki so jim zelo pomembne "Materialne dobrine", si v večji meri kot dekleta želijo "Imeti moč nad drugimi", "Biti avtoriteta, voditelj" ter pogosteje kot zelo pomembno navajajo "Spolnost".

Graf 2: Ponazoritev razlik med spoloma za primer vrednote "Materialne dobrine".

Graph 2: Illustration of the differences between genders as far as "material goods" are concerned.

Dekleta pogosteje kot fantje navajajo "Ljubezen", "Zdravje, dobro počutje", "Ustvarjalnost, varnost družine", "Mirno življenje v krogu svoje družine", "Mir v svetu", "Red in stabilnost", "Izobraženost" ter "Svet lepega, umetnost".

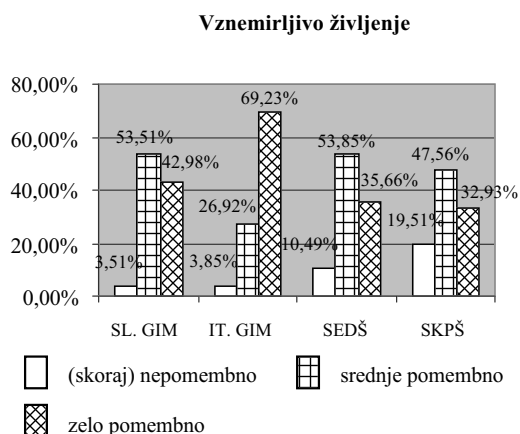
V splošnem bi lahko rekli, da so za fante značilnejši materialna in čutno-nagonska vrednostna usmerjenost ter težnja po uveljavljanju (moči), za dekleta pa nagnjenost k duhovnim, osebnim, estetskim vrednotam ter težnja po miru in varnosti. Glede na razporeditev vrednot, ki jo navajamo v uvodu, bi morda lahko govorili o prevladi dionizičnih vrednot pri fantih ter apolonskih pri ženskah. Ugotovitve raziskave se v veliki meri ujemajo z dosedanjimi raziskavami razlik med spoloma (Musek, 1994).

Vzroke za omenjene razlike lahko najdemo tudi v tem, da v mnogih kulturah moške bolj vzgajajo k uspešnosti in storilnosti naravnosti, k uveljavljanju v družbi in h kompetentnosti, medtem ko ženske bolj vzgajajo k varnosti, altruizmu in osebni moralnosti (Musek, 1994, 131). Razlike v vrednostnih sistemih zrcalijo življenjsko situacijo, socializacijski proces in izkušnje, ki prevladujejo pri obeh spolih. Te razlike dokaj razločno izražajo spolno vlogo ter predstave, ki si jih posameznik v teku razvoja ustvari o svoji spolni identiteti, podobi in vlogi ali t.i. spolni shemi (Musek, 1994, 132). Musek meni, da so osebne razlike med spoloma odraz naravnih, bioloških razlik med moškim in žensko, odraz v teku socializacije in kulturnega učenja pridobljenih vzorcev obnašanj in predstav ter odraz interakcije genuinih in kulturnih razlik.

Za namene raziskave o mladih v Kopru so podatki o vrednostnih usmeritvah pomembni zato, ker prav te usmerjajo vsakdanje življenje. Zato v nadaljevanju podrobneje obravnavamo tudi povezanost vrednot in preživljanja prostega časa, pa tudi povezave z odnosom s starši.

Razlike v vrednostnih usmeritvah glede na šolo, ki jo dijak obiskuje

Vrednota "Vznemirljivo življenje" se kot zelo pomembna pogosteje pojavlja pri učencih slovenske gimnazije (42,98%) in italijanske gimnazije (69,23%). Razlike prikazujem v grafu 3.

Graf 3: Vrednota "Vznemirljivo življenje".
Graph 3: The value "exciting life".

Vrednote, ki kažejo potrebo po varnosti in miru v ožjem in širšem okolju ter izražajo željo po ohranjanju tradicionalnih vrednot, se v nekoliko večji meri pojavljajo pri učencih ekonomske in kovinarske šole. Gre za vrednote "Mir v svetu", "Mirno življenje v krogu moje družine", "Ohranjanje tradicionalnih vrednot", "Varnost mojega naroda" ter "Red in stabilnost v družbi".

"Mir v svetu" so kot zelo pomembno vrednoto v večji meri izbrali dijaki ekonomske (93,75%) in kovinarske šole (84,15%), sledijo dijaki slovenske gimnazije (76,32%) ter italijanske gimnazije (73%). "Varnost mojega naroda" je zelo pomembna za 73,24% dijakov ekonomske šole, 67,07% kovinarske šole, 57,69% italijanske gimnazije in 50,88% slovenske gimnazije. Kot zelo pomembno je vrednoto "Red in stabilnost v družbi" izbralo 70,34% dijakov ekonomske šole, 69,88% kovinarske šole ter nekoliko manj slovenske (54,39%) in italijanske gimnazije (50%). "Mirno življenje v krogu družine" je zelo pomembno za 86% dijakov ekonomske šole, 80% italijanske šole, 77% kovinarske šole ter 60,18% slovenske gimnazije. "Ohranjanje tradicionalnih vrednot" je nekoliko pomembnejše za dijake ekonomske (34,03%) in kovinarske šole 33,73%, manj pa slovenske (18,42%) in italijanske gimnazije (23,08%).

ODNOS MED MLADIMI IN STARŠI

Kot je znano, se odnosi v družini skozi stoletja spreminjajo in v teh spremembah se zrcalijo splošne družbene razmere. A kljub številnim spremembam družina še

danes ostaja najpomembnejši primarni agens socializacije. Stopnja, smer in intenzivnost vpliva družine na socializacijo so odvisni od posebnega položaja, ki ga ima družina v odnosu do preostalih agensov socializacije v družbi. Družina je tudi biološka, primarna in univerzalna skupnost, ki jo opredeljujejo visoka stopnja emocionalnih, nestrukturiranih in personaliziranih medsebojnih odnosov (Kolenc, 1998, 61). Otrokovi bližnji ljudje sooblikujejo njegov razvoj in krmarijo njegovo osebno rast ob tem, kar je prinesel s seboj, in tem, kar mu daje okolje. Tega pomena ne izgubijo niti tedaj, ko se otroštvo prevesi v adolescenco in ta v odraslost. Vse, kar je gradilo odnos staršev oz. bližnjih sorodnikov ali skrbnikov do otroka, ostaja pomembno tudi v obdobju adolescence in odraslosti, poleg tega pa pridobiva še nove razsežnosti.

Številne raziskave opozarjajo, da so prav družinski odnosi oz. odnosi med otrokom in njegovimi najbližjimi odločilnega pomena za celotno življenje posameznika. M. Tomori npr. piše, da so odnosi, ki so usmerjali otroštvo, kasneje vgrajeni tudi v mladostnikov čustveni in razumski svet in odločilno vplivajo na doživljanje, vedenje in ustvarjanje odraslega človeka (Tomori, 1988, 6). Po ugotovitvah Z. Cugmasa obstaja pozitivna povezanost med toplino, ki jo starši izražajo do otroka, in otrokovim splošnim samospoštovanjem. Če starši otroka sprejemajo in podpirajo, ta sebi bolj zaupa, se čuti več vrednega, boljšega in kompetentnejšega kot tisti, ki jih starši kritizirajo (Cugmas, 1999, 135).

Vse to seveda pomeni, da imajo vsi sekundarni dejavniki socializacije, npr. šola, vrstniške družbe in druga okolja, v primerjavi z družino relativno majhen vpliv na življenje posameznika in težko nadomestijo pomanjkanje kvalitete primarne socializacije v družini. Zato je po svoje nerazumljivo, da družina nima formalnopravno priznanega statusa vzgojnoizobraževalne ustanove, starši pa nimajo posebne izobrazbe za opravljanje starševske funkcije (Novak, 1998, 21). Tudi stroka se veliko manj ukvarja z vprašanji usposabljanja staršev kot pa učiteljev; medtem ko učitelj dobiva čedalje več uporabnih nasvetov za reševanje problemov z učenci, pa imajo starši precej manj izbire priročnikov za preseganje vzgojnih težav z otroki (Novak, 1998, 14). Zato velja pritegniti mnenju Fernanda de la Puenteja, ki ugotavlja, da je potrebna "nova šola za starše". Starši najbrž ne razmišljajo o vzgojnem načrtu za svoje otroke - čeprav ne zmorejo vedno razreševati zahtevnih vzgojnih nalog - če se tudi za to življenjsko vlogo ne izobražujejo (Žerovnik, 1998, 6).

Dosedanje raziskave kažejo, da se razmerja moči med generacijama staršev in otrok spreminjajo v prid slednjih; "odnose nadziranja, kontrole, poslušnosti nadomeščajo odnosi pomoči, vzpodbujanja, zaupnosti" (Ule, Miheljak, 1995, 76). Avtoriteta staršev ni več apriorna danost, pokorščina otrok pa ne nujnost. Družina je vse manj hierarhično organizirana, starši po-

stajajo vse bolj svetovalci in vse manj nadzorniki ali oblikovalci življenjske poti svojih otrok. Te značilnosti družine M. Ule poimenuje s ključnim pojmom vzpostavitve "generacijskega miru". Ta proces je po mnenju slovenskih in tujih raziskovalcev mladine povezan z izginjanjem mladine kot starostno in socialno trdno definirane skupine in osamosvajanjem mladosti (kot način življenja, vrednostne naravnosti ipd.) in njenim razširjenjem na vse generacije. Vzoredno raste tudi potreba po nenehnem (t. i. permanentnem) izobraževanju, ki tako ni več razpoznavna poteza mladosti, temveč vse bolj nujnost za vse generacije.

Nekdanji generacijski konflikt se je, kot ugotavlja M. Ule, "iz družine prenesel v javnost, v spopad mladih z vplivnimi institucijami, zlasti z velikimi in anonimnimi organizacijami in njihovimi predstavniki ter v spopad odraslih z eksponiranimi skupinami mladih" (Ule, 1995, 60). Družina tako za odrasle kot za mlajše postaja enklava prostega časa, prostor čustvene podpore in varnosti, prostor rehabilitacije, celjenja ran in nabiranja moči za vnovični spopad z zahtevami okolja. V nasprotju z nekaterimi pričakovanji, ki so obvladovala sredino 20. stoletja, družina ne izgublja na moči, pač pa se njen vpliv na življenjski potek celo krepi.

Raziskave po vsem svetu jasno kažejo, da je prav motenost družinskih odnosov skupni imenovalec najbolj problematičnih oz. negativnih pojavov, ki pestijo sodobne družbe, tudi našo: je skupni imenovalec psihičnih problemov in težav, nevrotičnosti, šolske neuspešnosti, je skupni imenovalec nasilja, agresivnosti, kriminala,

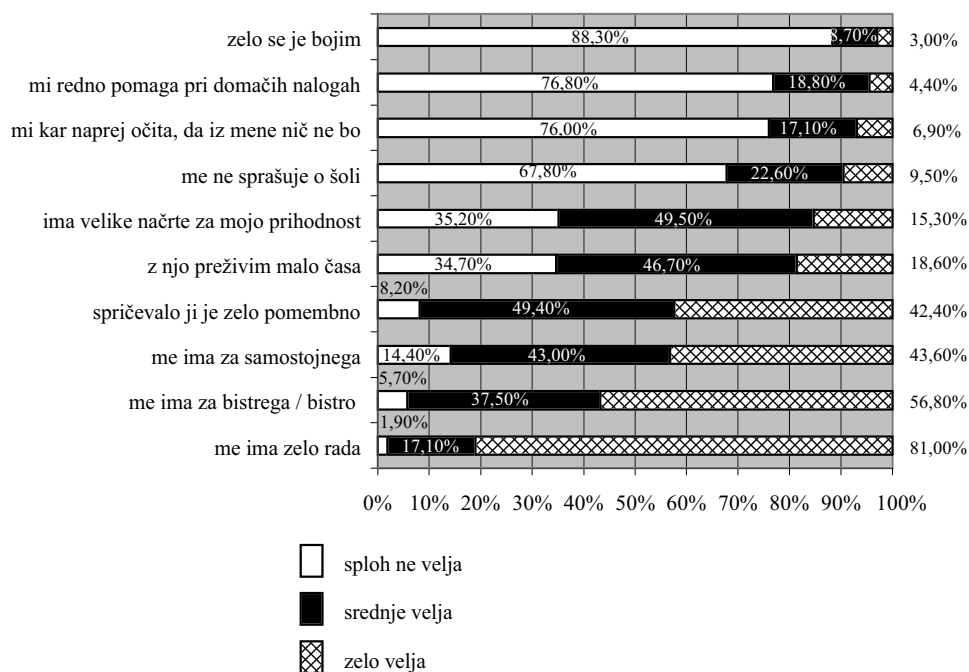
vseh oblik odvisnosti od alkohola do uživanja drog, je skupni imenovalec samomorilnosti (Musek, 1995, 20). Po drugi strani pa se kaže pomen pristnih odnosov s starši kot vzpodbujajoč za aktivnejši odnos dijakov v prostem času. Lahko rečemo, da je kljub spremembam, ki jih je bila družina v različnih obdobjih deležna, ter ne glede na različno vlogo, ki se ji je v tem času pripisovala, še zmeraj kaže na to, da so odnosi v družini pomemben faktor, ki posredno vpliva tudi na bolj ali manj kvalitetno preživljanje prostega časa.

Kako koprski srednješolci doživljajo odnos med njimi in starši

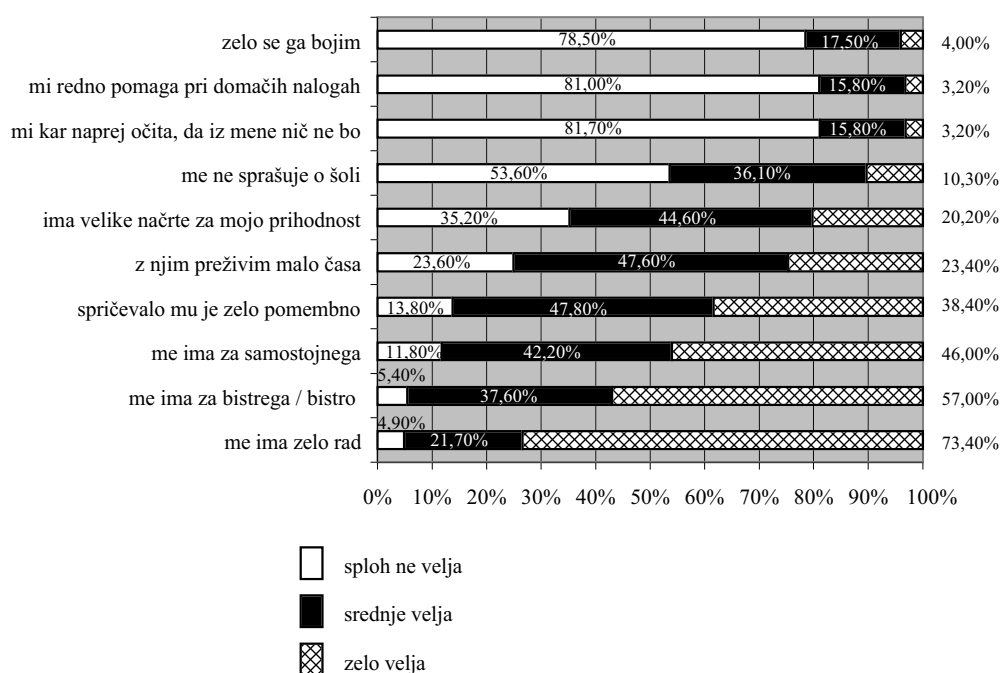
Iz predhodnih raziskav (Ule, Mihelj, 1995; Ule, Rener, 1998) smo povzeli vprašanje o odnosu med dijakom in staršema, ki smo ga na osnovi pripomb dijakov v pilotni anketi nekoliko spremenili. Bistvena sprememba, ki smo jo pri tem vprašanju naredili na podlagi rezultatov pilotne ankete, je ta, da smo posebej razdelili vprašanje na odnos do mame ter odnos do očeta.

Dijaki so odgovarjali na vprašanje: V kolikšni meri veljajo spodnje trditve za odnos med teboj in mamo/očetom? Opozoriti je treba, da rezultati seveda ne kažejo nujno "dejanskega" odnosa med dijaki in starši, ampak subjektivno doživljanje tega odnosa.

Možnosti, za katere so se dijaki odločili, t.j. spremenljivke, ki opredeljujejo odnos do staršev (os y), navajamo v grafih 4 in 5.

Graf 4: Odnos dijakov do matere.
Graph 4: Secondary school students' attitude towards their mothers.

Graf 5: Odnos dijakov do očeta.
Graph 5: Secondary school students' attitude towards their fathers.

Glede na to, kateri odgovori prevladujejo, bi lahko rekli, da ni bistvenih razlik v doživljanju odnosa do mame ali očeta. Če pa podatke podrobneje pogledamo, vidimo, da se dijaki nekoliko bolj bojijo očetov, da so očetje tisti, ki v nekoliko večji meri kot mame očitajo, da iz dijaka nič ne bo. Kaže, da so mame tiste, ki z otrokom preživijo več časa kot očetje, ter si tudi nekoliko več časa vzamejo za učno pomoč. Več dijakov navaja, da zelo velja, da jih ima mama zelo rada (81%), za razliko od tistih, ki navajajo, da jih ima oče zelo rad (73,40%). Ob navedenih podatkih lahko postavimo hipotezo, da je naveden odgovor morda v povezavi z večjo odsotnostjo očeta ter manjšo očetovo pomočjo učencu.

Rezultati raziskave kažejo, da je med dijaki in dijakinjami koprskih srednjih šol (podobno kot med mladimi, ki sta jih zajeli raziskava v Ljubljani leta 1997 in vseslovenska raziskava leta 1993) največ takih, ki menijo, da jih imajo starši zelo radi, da jih imajo za bistre, samostojne in odgovorne.

Zaradi visoke stopnje nezaposlenosti, s katero se trenutno srečujemo v Sloveniji, je izobrazba vse pomembnejša. Tako ljubljanskim kot koprskim srednješolcem starši manj pomagajo pri domačih nalogah ter v družini preživijo skupaj manj časa, kot je to veljalo za mlade v vseslovenski raziskavi leta 1993. Vzroke lahko iščemo v evropeiziranem spreminjanju delovnega časa ter morda v potrebi po dodatnem zaposlovanju staršev v času izven rednega dela.

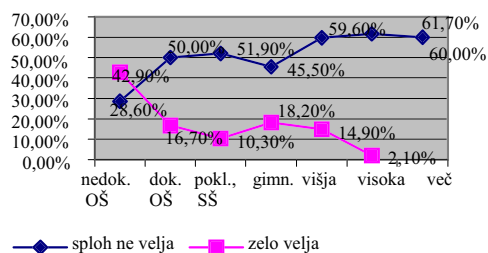
Izrazito slabe odnose s starši ima le malo dijakov in dijakinj: takih, ki se bojijo staršev, ki jim starši očitajo, da iz njih nikoli nič ne bo, jih nikoli ne sprašujejo, kako je bilo v šoli, je le nekaj odstotkov. Prekinjene stike z očetom pa ima 4,9% dijakov. Vendar pa morajo biti ti mladostniki (ne glede na to, da je njihovo absolutno število majhno), deležni posebne pozornosti.

Za današnje družine v razvitem svetu in pri nas je značilnih kar nekaj lastnosti, ki vplivajo tudi na položaj otroka. Večina mater dela zunaj svojega doma in narašča število družin z enim roditeljem. Poleg velikega števila razvezanih družin narašča tudi število ponovno sklenjenih zakonskih zvez, kar za otroke pomeni spremembo življenjskega stila, nova pričakovanja in nove vloge, ki jih imajo člani družine (Žerovnik, 1998, 6).

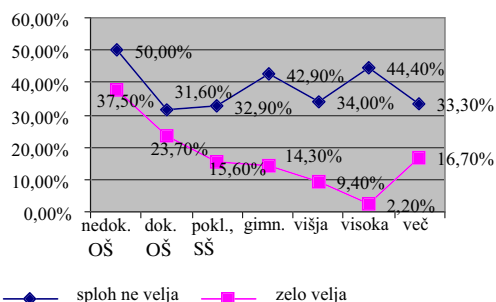
V nadaljevanju navajamo razlike v doživljanju odnosa do staršev glede na izobrazbo staršev, starost dijaka, uspeh dijaka ter vrednote, ki so dijakom pomembne.

Razlike v doživljanju odnosa do staršev glede na izobrazbo staršev

Učenci bolj izobraženih staršev v večji meri menijo, da jih imajo starši za bistre, izobraženi očetje manj pomagajo pri domačih nalogah in jih redkeje zasledimo med tistimi, ki nikdar ne sprašujejo, kako je v šoli. Za ponazoritev navajamo v grafu 6 prikaz vpliva izobrazbe očeta glede na trditev: "Oče mi redno pomaga pri domačih nalogah".

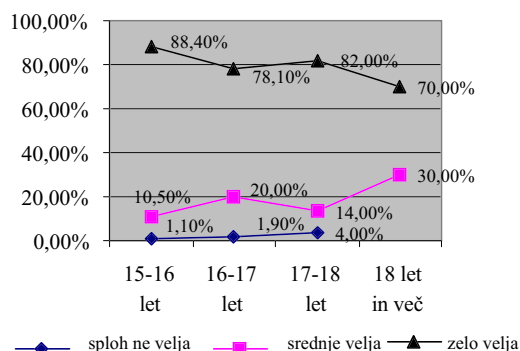
Oče mi redno pomaga pri domačih nalogah**Graf 6: Odnos dijakov do očeta glede na njegovo izobrazbo.****Graph 6: Secondary school students attitude towards their fathers in view of their level of education.**

Med dijaki više izobraženih mam najdemo več takih, ki zanje sploh ne velja trditve "Mama ima velike načrte za mojo prihodnost". Kar morda pomeni, da više izobražene mame v večji meri dopuščajo svobodo izbora, prenašajo odgovornost za svoje odločitve in načrte na svoje otroke. V grafu 7 navajamo prikaz trditve "Mama ima velike načrte za mojo prihodnost" glede na izobrazbo matere.

Mama ima velike načrte za mojo prihodnost**Graf 7: Odnos dijakov do matere glede njenih načrtov za prihodnost.****Graph 7: Secondary school students' attitude towards their mothers in view of their plans for the future.****Razlike v doživljanju odnosa med različno starimi dijaki**

Starejši kot je dijak, manj pogosta je pomoč staršev pri nalogah. Učenci postajajo z leti vse bolj samostojni. Morda se zaradi večje dijakove samostojnosti pri delu starši pogosteje zanimajo kako je bilo v šoli. Med starejšimi dijaki najdemo nekoliko manj takih, ki menijo, da jih ima oče za zelo bistrega, oz. ki imajo občutek, da jih ima mama zelo rada.

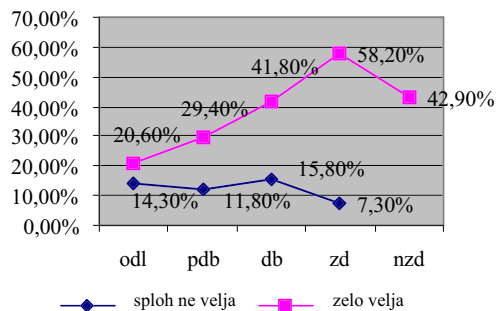
V grafu 8 sledi prikaz trditve "Imam občutek, da me ima moja mama zelo rada" glede na starost dijaka.

Imam občutek, da me ima moja mama zelo rada**Graf 8: Materina ljubezen.****Graph 8: Maternal love.**

Zdi se, da s tem ko postajajo dijaki vse bolj samostojni, morda starši menijo, da njihovi otroci ne potrebujejo toliko vzpodbude. Glede na odgovore dijakov pa ni tako. To pomeni, da si tudi starejši dijaki želijo pozornosti, občutka, da jih imajo starši radi.

Razlike v doživljanju odnosa do staršev glede na uspeh

Učno bolj uspešnimi učenci so trditve "Za mojega očeta-mamo je spričevalo zelo pomembno" manjkrat označili za zelo pomembno. V grafu 9 navajamo prikaz trditve "Za mojega očeta je spričevalo zelo pomembno".

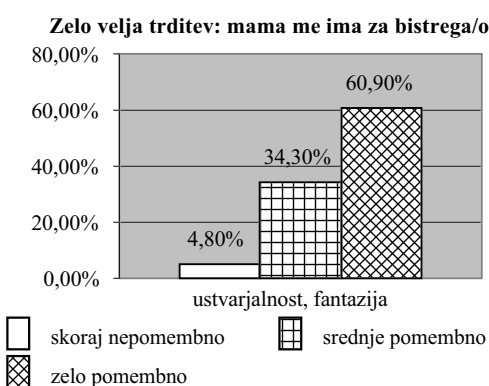
Za mojega očeta je spričevalo zelo pomembno**Graf 9: Pomembnost spričevala za očeta.****Graph 9: The significance of school report in the eyes of the fathers.**

Med učenci z boljšim učnim uspehom najdemo več takih, ki se ne bojijo očeta in za katere v manjši meri veljata trditvi "Mama mi kar naprej očita, da iz mene nikoli nič ne bo" ter "Mama ima velike načrte za mojo prihodnost".

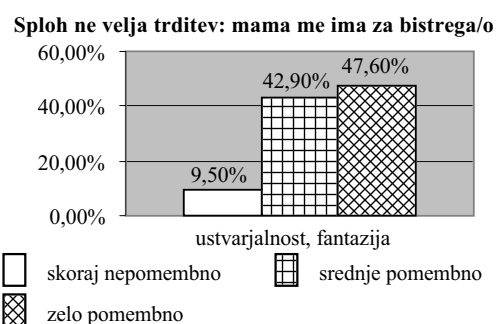
Ti rezultati nedvomno potrjujejo uvida navedene teze o pomembnosti družinskih odnosov za posameznikovo življenjsko pot – sproščeni, spodbujajoči odnosi v družini z upoštevanjem posameznika kot odgovornega akterja lahko ugodno vplivajo tudi na učni uspeh.

Razlike v doživljanju odnosa do staršev glede na vrednote, ki so dijaku pomembne

Dijaki, ki menijo, da jih imajo starši, tako mame kot očetje, za bistre, dajejo večji pomen vrednoti "Ustvarjalnost, originalnost, fantazija". V grafih 10 in 11 navajamo primer trditve "Mama me ima za bistrega/o" glede na vrednoto "Ustvarjalnost, fantazija".

Graf 10: Odnos mame (pozitiven).
Graph 10: Mother's attitude (positive).

Graf 11: Odnos mame (negativen).
Graph 11: Mother's attitude (negative).

Tistim, ki menijo, da jih ima oče za bistrega, kot zelo pomembni vrednoti večkrat navajajo "Biti avtoriteta, voditelj/ica" ter "Materialne dobrine". Lahko bi rekli, da gre materialno usmerjenost in željo po moči, ki je tudi glede na predhodne raziskave (Musek, 1994) značilnejša za fante. Med dijaki, ki menijo, da jih ima mama za bistre, pa je več takih, ki više vrednotijo "Svobodo delovanja in mišljenja" ter "Vznemirljivo življenje".

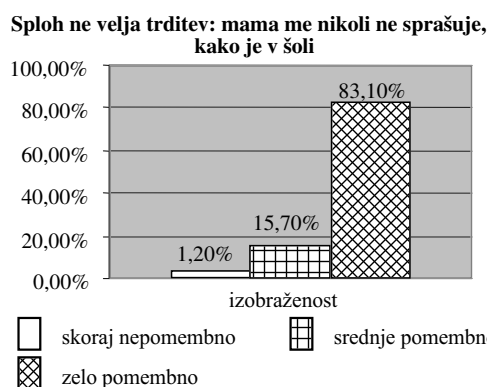
Tudi med dijaki, ki se bojijo svojih staršev, je več takih, ki dajejo velik pomen vrednoti "Ustvarjalnost, originalnost in fantazija". Tu gre morda za nerealizirane želje dijakov zaradi strahu pred starši. Večjemu delu učencev, ki jim starši očitajo, da iz njih nikoli nič ne bo, je vrednota "Vznemirljivo življenje" zelo pomembna. Vprašanje je, ali učenci morda živijo vznemirljivo, kar ni v skladu z željami staršev in so zato deležni očitkov, ali pa gre zgolj za željo po nerealiziranem. Vrednota "vznemirljivo življenje" pa se v manjši meri pojavlja pri

dijakih, ki jim mama pogosto pomaga pri domačih nalogah. Taki največji pomen dajejo vrednoti "Mirno življenje v krogu družine".

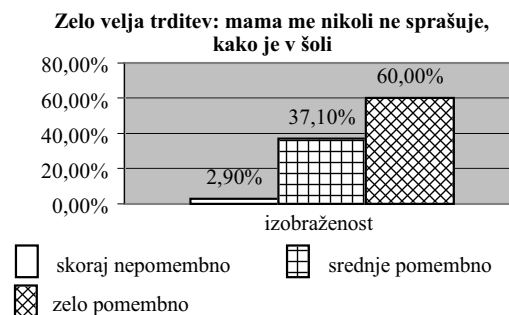
Iz odgovorov lahko razberemo, da dijaki, ki doživljajo, da jih imajo starši radi in menijo, da jih imajo starši za samostojne in odgovorne, dajejo večji pomen varnosti, miru v družini in širšem okolju, ljubezni in izobraženosti. Nasprotno velja za dijake, ki s starši preživijo malo časa in ki jim starši očitajo, da iz njih nič ne bo. Ti dijaki tudi veliko redkeje navajajo kot zelo pomembne vrednote "Mirno življenje v krogu družine", "Varnost družine", "Red in stabilnost v družbi" ter "Ohranjanje tradicionalnih vrednot". Odgovori morda kažejo na neke vrste sprjaznenost s situacijo; mladostnik, ki preživi s starši manj časa in dobi od njih manj vzpodbud, ne ceni visoko varnosti in mirnega družinskega življenja.

Rezultati kažejo, da se odnos staršev do šole in spričevala verižno prenaša na vrednostno lestvico otroka. Mladostniki, ki jih starši nikdar ne sprašujejo, kako je v šoli, dajejo vrednoti "Izobraženost" manjši pomen, mladostniki, katerih starši zelo cenijo šolsko uspešnost, pa večjega.

V ponazoritev navajam v grafih 12 in 13 trditve "Mama me nikoli ne sprašuje kako je v šoli" glede na vrednoto "Izobraženost".

Graf 12: Odnos z materjo (negativen).
Graph 12: Relationship with mother (negative).

Graf 13: Odnos z materjo (pozitiven).
Graph 13: Relationship with mother (positive).

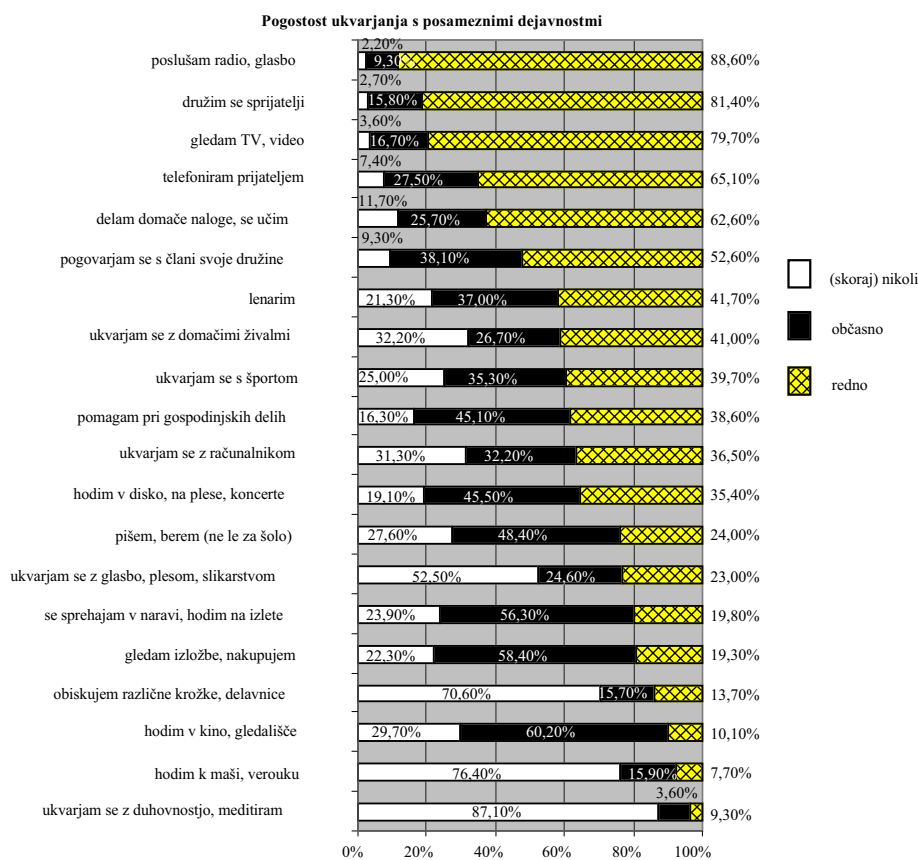
MLADI IN PROSTI ČAS

Prosti čas je zelo široka in spremenljiva kategorija, ki jo je težko jasno definirati, saj sta vsebina in količina prostega časa določeni z vsakokratnim zgodovinskim in socialnim kontekstom ter imata tudi veliko individualnih oz. subjektivnih različic. V teoriji obstaja zanj veliko različnih definicij, vendar je mogoče v njih zaslediti nekatere skupne elemente: svobodo, individualno izbiro in samoekspresijo. Ti kažejo na možno obremenjenost oz. navezavo pojma prosti čas na ideologijo svobodnjaštva ali liberalizma, zato je lahko uparaba tega pojma v analitične namene sporna in zavajajoča; ponekod bi se mu veljalo celo izogibati in uporabljati zgolj nevtralno oznako čas. Kljub vsemu moramo v izhodišču dati zanj vsaj provizorično definicijo. Povzemamo jo po študiji Mladi in prosti čas v Ljubljani, kjer je definiran kot "čas, ko ima človek največ osebne izbire in je najmanj determiniran z nujnimi storilnostnimi, eksistenčnimi, socialnimi itd. zahtevami. To je čas, v katerem naj bi prišlo do največje povezanosti med človekovimi osebnimi željami in dejavnostmi, ki je torej namenjen predvsem osebni sprostitvi, užitku, druženju itd." (Ule, Renner, 1998, 29). Posebej velja biti pri tej definiciji pozoren na oznaki "največ osebne izbire",

"najmanj determiniran", ki vanjo vnašajo modalnost in relativnost. Drži namreč, da je prosti čas pogosto vse prej kot "prost" in da je v veliki meri zapolnjen z različnimi zahtevami, ki jih postavlja t. i. "delovni" čas. Prosti čas je npr. velikokrat namenjen počitku, regeneraciji, nabiranju moči za delovni čas, v njem skušamo kompenzirati pomanjkljivosti delovnega časa, razrešiti konflikte, ki nastanejo v drugih sferah našega življenja, ali pa vzdržujemo socialne (družinske, sorodstvene, prijateljske) mreže, ki nenazadnje lahko služijo kot opora, če nam gre v službi, šoli ipd. kaj navzkriž. Pa tudi želje, ki naj bi jih po zgornji definiciji zadovoljevali v prostem času, so pogosto vsiljene ali vsaj spodbujane s strani množičnih medijev, trga ipd. Če upoštevamo vse navedeno, postane njegova "prostost" močno vprašljiva in kaj hitro je mogoče razbrati že omenjeno ideološko obremenjenost pojma. Vse to je potrebno upoštevati, ko skušamo analizirati prosti čas mladih.

Kako koprski srednjeolci preživljajo prosti čas

Odgovori na vprašanje Kako pogosto se v prostem času ukvarjaš z naslednjimi dejavnostmi so povzeti v grafu 14. Na osi y so navedene spremenljivke, ki opredeljujejo s čim se dijaki ukvarjajo v prostem času.

Graf 14: Ukvarjanje v prostem času.

Graph 14: Spare time activities.

Tudi naša raziskava je podobno kot predhodne raziskave (Ule, Mihelj, 1995; Ule, Renner, 1998) pokazala, da dijaki največ poslušajo glasbo, se družijo s prijatelji, gledajo TV, video, telefonirajo, izpolnjujejo svoje šolske obveznosti ter se pogovarjajo s člani svoje družine. Ob tem velja opozoriti, da kljub temu lahko vzbujajo skrb odstotek dijakov, ki se s člani družine skoraj nikoli ne pogovarjajo; takih je 9,3%.

Rezultati so tudi pokazali, da dijaki in dijakinje veliko prostega časa namenijo lenarjenju. Vendar pa iz tega podatka ne gre potegniti prehitrih zaključkov; najprej se velja vprašati, kaj natanko "Lenarjenje" sploh pomeni in kakšna je lahko njegova vloga. Ob obilici dela za šolo ter drugih obveznosti (npr: obšolske dejavnosti ali delo doma) je povsem normalno in tudi nujno, da si dijaki zaželi miru oz. sprostitve. Če skušamo lenarjenje ugledati v pozitivni luči, brez negativnih konotacij – če ga torej ne pojmujejo zgolj kot nedelo, temveč prej kot nujen prekop v prosti tek in nabiranje moči – potem podatek, da 41,70% dijakov v prostem času redno lenari, sploh ni visok. Občasno dijaki najpogosteje hodijo v kino, gledališče (60,2%), gledajo izložbe ter nakupujejo (58,4%), se sprehajajo v naravi, hodijo na izlete (56,3%), gredo v kak disko, na ples ali koncert (45,5%), se lotijo pisanja ali branja (ne le šolskega) (48,4%). Med njimi bi našli več takih, ki občasno pomagajo pri gospodinjskih delih (45,1%), kot pa tistih, ki to redno počno (38,6%). Dijaki se občasno ukvarjajo tudi z domačimi živalmi (26,7%), s športom (35,5%), računalnikom (32,2%), v manjši meri pa z glasbo, plesom, slikarstvom (24,6%), z obiskovanjem krožkov, delavnic (15,7%).

Pri tem velja poudariti, da so določene dejavnosti že po svoji naravi take, da jih ne moremo opravljati pogosto, ampak le občasno. Na primer: TV lahko gledamo pogosto, na koncert pa gremo le občasno, ko je le ta na programu. Tudi sami oznaki "redno" in "občasno" sta lahko relativni. Zato so lahko nepremišljene primerjave pogostosti npr. gledanja televizije in ukvarjanja s športnimi dejavnostmi lahko zavajajoče. Kljub temu lahko predpostavimo, da bi mladi ob ustreznih motivaciji ter ob ustreznem bogati, cenovno dostopni in ustreznim promovirani ponudbi aktivneje in ustvarjalneje preživljali prosti

čas. A o tem več ob prikazu rezultatov odgovora na vprašanje o ovirah za ukvarjanje z različnimi dejavnostmi.

V nadaljevanju prikazujemo nekatere rezultate statističnih analiz, in sicer razlike v načinu preživljanja prostega časa glede na spol, starost, uspeh dijaka ter glede na to, kako dijak doživlja odnos med njim in starši.

Razlike med spoloma glede preživljanja prostega časa

Pri preživljanju prostega časa so se pokazale statistično pomembne razlike med dekleti in fanti. Dekleta pogosteje (38%) kakor fantje (32,34%) hodijo v disko, na ples, na koncerte. Med tistimi, ki nikoli ne gredo v disko, na koncerte, je le 10% deklet in 29,94% fantov.

Delež deklet, ki se redno družijo s prijateljicami, je večji (86,07%) kot delež fantov (75,76%), ki to počnejo. Dekleta tudi pogosteje telefonirajo. Redno to počne 80% deklet in 42% fantov.

Patriarhalni vzorec delitve dela med spoloma se izrazito kaže pri pomoči v gospodinjstvu. Redno pri gospodinjskih delih pomaga 47,76% deklet in 27,54% fantov. Ali drugače: kar 25,15% fantov in le 8,96% deklet (skoraj) nikoli ne pomaga pri gospodinjskih delih.

Dekleta v večji meri (48,76%) kot fantje (37,95%) pohajajo po mestu, gredo v kak bar. Izrazito pogosteje kot fantje si ogledujejo izložbe in nakupujejo; fantov, ki tega nikoli ne počno, je 39,76%.

Dekletom delo za šolo vzame več časa kakor fantom. Redno dela domače naloge oz. se uči 73,50% deklet in le 49,40% fantov. Dekleta (sodeč po ocenah v osnovni in srednji šoli) jemljejo šolo bolj resno in so v povprečju bolj prilagodljiva obstoječemu šolskemu sistemu.

Ob rednih šolskih obveznostih pa si dekleta vzamejo več časa kot fantje za pisanje in branje. Deklet, ki tega ne počno, je 17,59%, fantov pa 39,52%. Za računalnikom bi v prostem času našli več fantov. Redno to počne 51,50% fantov. Tudi s športnimi aktivnostmi se v prostem času v veliko večji meri redno ukvarjajo fantje kot dekleta. Fantov je 58,08%, deklet pa 24,35%.

Zaradi večje preglednosti v tabeli prikazujemo najpogostejše prostočasne dejavnosti, s katerimi se dijaki redno ukvarjajo. Delež je v tabeli 1 naveden v odstotkih.

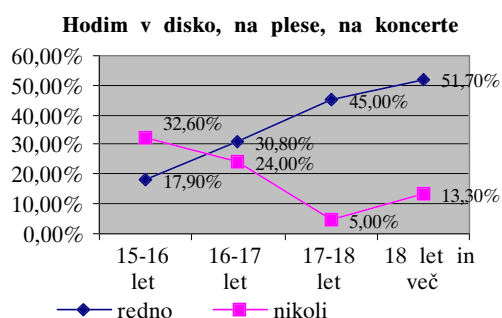
Tabela 1: Dejavnosti v prostem času.

Table 1: Spare time activities.

Najpogostejše dejavnosti, s katerimi se redno ukvarjajo	Dekleta	Fantje
Telefoniram	80%	42%
Redno se družim s prijateljicami	86,07%	75,76%
Delam domače naloge	73,50%	49,40%
Pohajam po mestu, grem v kak bar	48,76%	37,95%
Pomagam pri gospodinjskih delih	47,76%	27,54%
Hodim v disko, na ples, koncerte	38%	32,34%
Pišem, berem (ne le za šolo)	32,16%	14,37%
Ogledujem si izložbe, nakupujem	28,36%	8,43%
Ukvarjam se z računalnikom	24%	51,50%
Ukvarjam se s športom	24,35%	58,08%

Med različno starimi dijaki obstajajo razlike v načinu preživljanja prostega časa

Starejši so dijaki, manj pogosto se ukvarjajo s športom, z računalnikom ter obiskujejo različne krožke, delavnice, tečaje in tudi delu za šolo posvetijo manj časa. V višjih letnikih si učenci vzamejo več časa za obisk diskoteke, koncertov. Med osemnajstletniki je 51,75%, med petnajstletniki pa le 17,9% takih, ki redno hodijo v disko. V grafu 15 navajamo prikaz trditve "Hodim v disko, na ples, na koncerte" glede na starost dijaka.

Graf 15: Obiskovanje glasbenih prireditev.
Graph 15: Attendance of musical performances.

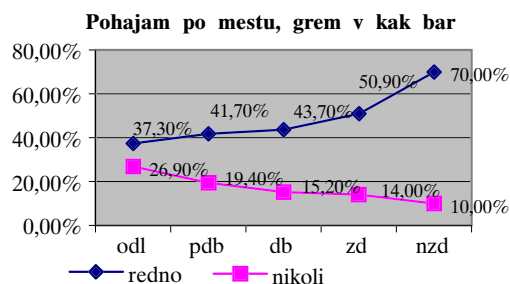
Starejši učenci tudi pogosteje telefonirajo prijateljem, pohajajo po mestu in gredo v kak lokal. Pri starejših dijakih morda prihaja v ospredje potreba po druženju z nasprotnim spolom, včasih morda tudi za ceno opustitve določene dejavnosti. Starejši so dijaki, večja je potreba po osamosvajanju od staršev, zadrževanju v (pol)javnem prostoru, ki je brez nadzora staršev namenjen mladim. Ker Koper takih prostorov, ki bi bili namenjeni mladim, skoraj nima, se ti zadržujejo zlasti v lokalih. To kaže na potrebo po več raznovrstnih prostorih za združevanje mladih v MOK.

Razlike v preživljanju prostega časa glede na šolski uspeh

Med učenci z boljšim učnim uspehom najdemo manj takih, ki hodijo v disko, na ples in koncerte, ki pohajajo po mestu in se združujejo v barjih ter gledajo izložbe in nakupujejo. V grafu 16 navajamo razlike med učenci z različnim učnim uspehom glede na trditev "Pohajam po mestu, grem v kak bar".

Učencem z boljšim uspehom v prostem času v večji meri kot učencem z nižjim uspehom uspe obiskovati krožke, hoditi v gledališče, se ukvarjati z umetnostjo, računalnikom, s športom, se pogovarjati s člani družine, pisati in brati, več časa pa posvetijo tudi domačim nalogam in učenju. Ti rezultati govorijo proti uveljavljenemu prepričanju, da dijaki in dijakinje z višjim uspehom porabijo več časa za učenje in jim zato zmanjka časa za druge dejavnosti. Učno uspešni učenci si očitno

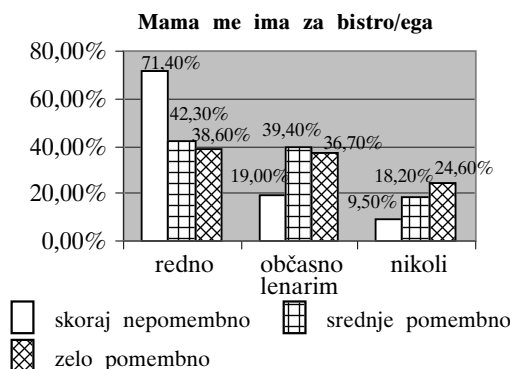
ob rednem delu za šolo, katero jim prinaša dober uspeh, vzamejo veliko časa še za druge aktivne prostočasne dejavnosti. Pri tem ne gre zgolj za sposobne, ampak verjetno predvsem za dobro organizirane dijake.

Graf 16: Obiskovanje mestnih lokalov.
Graph 16: Visits to city pubs.

Razlike v preživljanju prostega časa glede na doživljanje odnosa med dijakom in starši

Med učenci, ki si več časa vzamejo za lenarjenje, bomo našli več tistih, ki malo časa preživijo z očetom, materjo, in takih, ki jim starši očitajo, da iz njih nikoli nič ne bo. Izrazito manjkrat navajajo lenarjenje učenci, ki menijo, da jih imajo starši za samostojne, odgovorne, bistre, ki jih imajo mame zelo rade, oziroma imajo očetje zanje velike načrte. Za primer v grafu 17 navajamo trditve "Mama me ima za bistro/ega" glede na preživljanje prostega časa, kjer je dijak izbral odgovor "Lenarim".

Graf 17: Odnos do matere glede preživljanja prostega časa.

Graph 17: Attitude towards mother regarding the spare time activities.

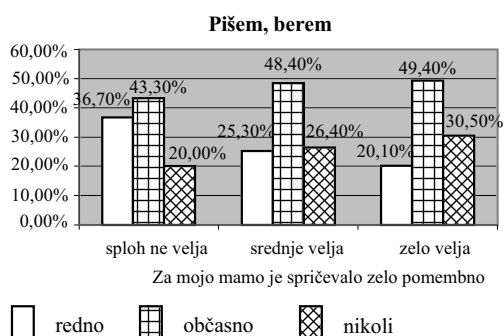
Večkrat so kot zelo pomembno vrednoto "pogovarjam se s člani svoje družine" navedli dijaki, ki menijo da jih imajo starši zelo radi, jih ocenjujejo kot samostojne in odgovorne, bistre. Omenjena vrednota pa se manjkrat pojavlja pri učencih, ki se bojijo svojih staršev, ki z njimi preživijo malo časa, ki jih starši ne sprašujejo, kako je v šoli, oziroma ki jim očetje očitajo, da iz njih

nikoli nič ne bo. To kaže, da otroci z manj spodbudami dajejo manjši pomen pogovorom v družini.

Na tem mestu velja opozoriti na velik pomen komunikacije v družini. Kot piše Brajša, je dialog "nekaj osnovnega v medosebnih odnosih, nekaj s čimer človek postane človek, nekaj brez česar ni kvalitetnih človeških odnosov; osnova, na kateri je edino možen razvoj človečnosti v nas in med nami. Dialog je izmenično medsebojno dajanje in jemanje, govorjenje in poslušanje, delovanje in reagiranje. To je izmenično medsebojno zaupanje, ljubezen in spoštovanje, edina skupnost, v kateri je mogoče ostati oseben, različen, edinstven, avtonomen, svoj" (Brajša, 1986, 83).

Odgovor "Redno delam domače naloge, se učim" so pogosteje zabeležili dijaki, ki menijo, da jih imajo starši radi oziroma oče za bistré in samostojne, izrazito manjkrat pa učenci, ki se staršev bojijo, z njimi preživijo malo časa, ki jih starši ne sprašujejo, kako je v šoli, ali jim očitajo, da iz njih nikoli nič ne bo. Če dajejo starši prevelik pomen spričevalu, najdemo med dijaki veliko takih, ki si vzamejo manj časa za domače naloge, učenje. Tu se pokaže, da so vzpodbude staršev zelo zaželene, vendar ne smejo biti utesnjujoče, posamezniku morajo dajati možnost za izražanje samostojnosti in pomena lastnega delovanja.

Med dijaki, ki poleg rednih šolskih obveznosti še pogosto pišejo in berejo, bomo našli več takih, ki menijo, da jih imajo mame za samostojne in odgovorne, manj pa je takih med učenci, katerih mame dajejo zelo velik pomen spričevalu. V grafu 18 sledi prikaz trditve "Za mojo mamo je spričevalo zelo pomembno" glede na aktivnost dijaka v prostem času v trditvi "Pišem, berem".

Graf 18: Odnos do matere glede pisanja in branja.
Graph 18: Attitude towards mother regarding reading and writing.

Če je spričevalo najpomembnejše, dijaki izraziteje manj obiskujejo različne krožke, se ukvarjajo z glasbo, plesom, športom. Več časa pa si vzamejo za obisk diskoteke, plesov, koncertov. Obiskovanje krožkov in športnih aktivnosti so pogosteje navajali dijaki, ki jih imajo očetje za bistré, imajo zanje velike načrte ter jim pomagajo pri domačih nalogah, pa tudi med tistimi, ki jih starši ne sprašujejo, kako je v šoli.

Dijakom, ki pogosto pohajajo po mestu, mame redkeje pomagajo pri domačih nalogah in jim pogosteje očitajo, da iz njih nikoli nič ne bo. Taki dijaki se mame redkeje bojijo, z očetom pa preživijo malo časa.

Kako si koprski srednješolci organizirajo prosti čas glede na to, kako doživljajo odnos med njimi in starši

Dijaki so v anketi med drugim odgovarjali na vprašanje Ali si želiš več organiziranih dejavnosti za preživljanje prostega časa ali si prosti čas raje organiziraš sam/a.

Dijaki so imeli možnost izbrati enega od naslednjih odgovorov:

Želel/a bi več organizirane ponudbe.

Želel/a bi, da bi imeli na voljo prostore, kjer bi si prosti čas organizirali sami.

Prosti čas si raje oblikujem sam/a.

Ne vem.

Želeli smo preveriti, v kolikšni meri si mladi želijo organiziranih oblik za preživljanje prostega časa oz. v kolikšni meri si raje organizirajo čas sami, ali pa bi radi imeli na voljo le prostore, v katerih bi lahko počeli, kar bi želeli. Rezultati kažejo, da si večina mladih svoj prosti čas najraje oblikuje kar sama. Težnja po samostojnosti je v mladostniških letih običajno še bolj izražena. Pri tem pa potrebujejo mladi ustrezne prostore, kjer bi se lahko družili, zabavali in si po svoje organizirali prosti čas. Med dijaki, ki si prosti čas oblikujejo najraje kar sami, najdemo več tistih, ki želijo "Biti avtoriteta, voditelj" in so pogosteje kot pomembno zapisali vrednoto "Vznemirljivo življenje".

Veliko je tudi dijakov, ki bi si želeli več organizirane ponudbe. To so dijaki, ki so pogosteje zapisali kot zelo pomembno "izobraženost", "svet lepega, lepa narava in umetnost", ter tisti, ki menijo, da jih imajo starši za bolj bistré.

Med dijaki, ki so med odgovori pogosteje izbrali možnost "Ne vem", tj. se niso mogli odločiti, ali bi si prosti čas organizirali sami ali pa bi si želeli več organizirane ponudbe ali prostorov, je več takih, za katere zelo velja, da se bojijo mame (45,5%), da z mamo preživijo malo časa (32,4%) in jim mama redno pomaga pri domačih nalogah (25%). Zanimiv je izključujoči se rezultat, saj 32,4% dijakov navaja, da z mamo preživi malo časa, po drugi strani pa kar 25% dijakov mama redno pomaga pri domačih nalogah. Vprašamo se lahko, ali si starši vzamejo pretežno čas za obveznosti (npr. pisanje domačih nalog). Nekaterim mladostnikom to morda ne zadostuje in pogrešajo skupno preživljanje prostega časa, ki ni zgolj podaljšek dela. Odgovor na to vprašanje pa bi bil lahko izziv za nadaljnje raziskovanje. Iz odgovorov morda lahko sklepamo, da o svojem načinu preživljanja prostega časa, ter o morebitni spremembi (npr. novi prostori za mlade) na področju priložnostne ponudbe najmanj razmišljajo ali pa se naj-

teže odločajo manj samostojni dijaki ter dijaki, ki se bojijo svojih mam.

Ovire, ki dijaku preprečujejo, da bi se ukvarjal z določenimi dejavnostmi

V anketni list smo uvrstili tudi vprašanje Katere so glavne ovire, ki ti preprečujejo, da bi se ukvarjal z določeno dejavnostjo, s katero se želiš. Rezultati so navedeni v grafu 19.

Glavna ovira, ki dijakom preprečuje, da bi se ukvarjali z določeno dejavnostjo, je pomanjkanje časa, bodisi zaradi domačih nalog in učenja, bodisi zaradi tega, ker se dijak že ukvarja z določeno dejavnostjo in mu za drugo želeno dejavnost zmanjka časa. Veliko dijakov je kot oviro navedlo tudi težave s prevozom in problem denarja. Nekateri pa se v priložnostne aktivnosti ne vključijo, ker se jim ne da. Težave s prevozom in previsoke cene posameznih dejavnosti in prireditvev so dijaki in dijakinje zelo pogosto navajali tudi na lističih, ki smo jih delili na vseh srednjih šolah ob predstavitvi prvih (preliminarnih) rezultatov ankete. Na vprašanje "Kaj vas v mestu Koper z vidika življenja mladih najbolj moti?" so takoj za pomanjkanjem prostorov za mlade (38,3%) navedli prav neurejen oz. predrag prevoz (31%) in previsoke cene (24,9%).

Dijaki se z določeno dejavnostjo ne ukvarjajo tudi zaradi pomanjkanja informacij o dejavnosti ali zaradi nezadostne samozavesti, saj se nekateri ne odločajo, da bi se dejavnosti udeležili sami, ali jim je nerodno pred neznanimi ljudmi ali se celo ne počutijo dovolj sposobne. Malo je staršev, ki dijaku ne bi dovolili, ali jih z

gospodinjstvi deli toliko obremenili, da se ne bi mogli ukvarjati z določeno dejavnostjo.

Zanemarljiv je delež tistih, ki se za dejavnost ne odločijo, ker menijo, da je to preveč moška/ženska dejavnost.

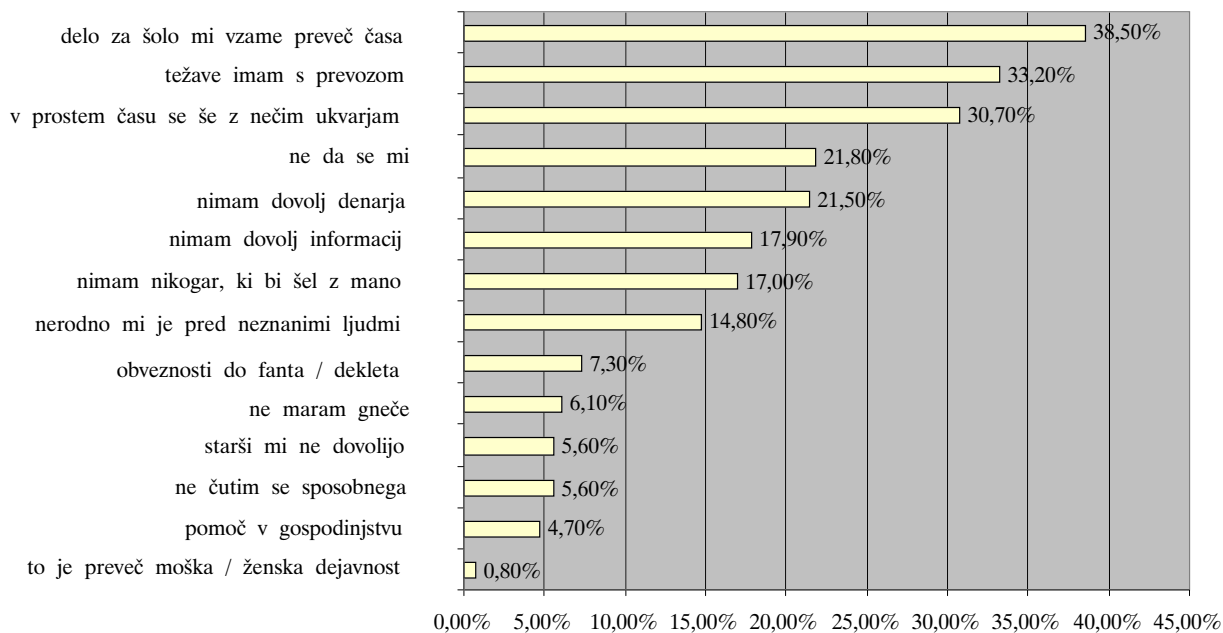
Med fanti bi našli več takih, ki so kot oviro pri vključevanju v dejavnost navajali pomanjkanje denarja (25,95%), neprivolitev staršev (8,23%) ter to, da se jim ne da (29,11%). Nekatera dekleta pa so navedla bolj vzroke, ki so vezani na lastno počutje: počutje nesposobnosti (9,5%), da nimajo nikogar, ki bi šel z njimi (22,50%), da nimajo dovolj informacij (22%) ter da delo za šolo vzame preveč časa (43,50%).

Pomanjkanje denarja so kot oviro najpogosteje navajali gimnazijci (31,53%). Predvidevamo lahko, da ne gre za slabši socialno-ekonomski status učencev, ampak za atraktivnejše in dražje priložnostne dejavnosti, ki so učencem zanimive. Med tistimi, ki jim je nerodno pred neznanimi ljudmi ter se ne počutijo sposobne, jih je največ (9,15%) iz ekonomske šole.

Domače naloge so v največji meri ovira gimnazijcem, tako slovenskim (45,05%) kot italijanskim (52,17%). Dijake kovinarske šole, za razliko od ostalih, bolj moti gneča (14,63%).

Anketiranci bolj izobraženih staršev so redkeje med ovirami navajali lastno počutje: sramežljivost pred neznanimi ljudmi, občutje nesposobnosti, potrebo, da bi kdo šel z njimi k prostovoljni dejavnosti, tisti z bolj izobraženimi materami pa so pogosteje navedli kot oviro pisanje domačih nalog in učenje.

Dodajmo še, da na ovire vplivajo tudi odnosi s starši. Dijaki, ki s svojimi starši preživijo manj časa, ki jim

Graf 19: Ovire do določenih dejavnosti.
Graph 19: Obstacles on the way to certain activities.

starši očitajo, da iz njih nič ne bo, in ki jim je spričevalo zelo pomembno, so pogosteje zapisali, da jim starši ne dovolijo, da bi se ukvarjali z zaželeno dejavnostjo.

Delo za šolo ter ukvarjanje z že obstoječimi dejavnostmi sta pogosto ovira pri dijakih z višjim uspehom. Tem pa v nekoliko manjši meri predstavljajo oviro obveznosti do fanta/dekleta. Dijaki, ki jih imajo starši za bistre, so pogosteje navedli kot oviro delo za šolo ter da se že ukvarjajo z določeno dejavnostjo. Ukvarjanje z drugimi dejavnostmi je ovira tudi za dijake, ki so zapisali, da jih imajo starši zelo radi, in za samostojne.

Na prvi pogled je podatek, da je za dijake z boljšim uspehom delo za šolo ovira za ukvarjanje z dodatnimi dejavnostmi, v protislovju z že navedenim podatkom, da imajo prav učno upešnejši dijaki več prostočasnih dejavnosti kot učno manj uspešnejši. Vendar pa je potrebno upoštevati, da gre verjetno za take dijake, ki ob rednem delu za šolo že obiskujejo številne dejavnosti in si zato dodatnih preprosto ne morejo več privoščiti. Iz odgovorov morda lahko sklepamo, da bi se, če bi imeli več časa na voljo, ukvarjali še z dodatnimi prostočasnimi aktivnostmi.

SKLEPI

V okviru raziskave so se kot temeljni izpostavili naslednji rezultati. Anketirani dijaki zelo visoko ocenjujejo vrednote, ki jih tradicionalno pripisujemo odraslim ("Zdravje, dobro počutje", "Varnost moje družine"...). Vrednote, ki jih imamo po vsakdanjem prepričanju za "tipično mladostniške", so relativno nizko na lestvici. Naši rezultati potrjujejo rezultate obstoječih raziskav (Ule, Miheljak, 1995; Ule, Renner, 1998).

Pri rezultatih opazimo razlike tudi po spolu, ki nakazujejo reprodukcijo stereotipnih predstav o spolnih vlogah. Najmanj razlik bi opazili med različno starimi dijaki.

Glede na izkazane vrednote in doživljanje odnosa do staršev se lahko vprašamo, ali bodo koprski srednješolci imeli dovolj volje in moči, da si bodo vzeli dovolj časa za spreminjanje možnosti za preživljanje prostega časa, s katerim trenutno niso vsi zadovoljni.

Iz odgovorov lahko razberemo tudi velik pomen družine za posameznika. Na splošno največ mladih doživlja, da jih imajo starši radi, za bistre, samostojne in odgovorne.

Rezultati so pokazali, da si tudi starejši dijaki želijo več vzpodbud. Starši manj pomagajo pri domačih nalogah ter v družini preživijo skupaj manj časa, kot je veljalo za mlade v vseslovenski raziskavi leta 1993. Iz odgovorov bi lahko razbrali, da so pretirani načrti za otroka utesnjujoči, spodbude, ki posamezniku dajejo možnost za izražanje samostojnosti tudi v prostem času, pa dajejo zelene rezultate.

Glede na rezultate raziskave ter na že znana spoznanja o vplivu odnosov v družini na razvoj in uspeh

posameznika, se pridružujemo Ferdinandu de Puenteju, da je potrebna "šola za starše". Vredno bi bilo razmisliti o različnih oblikah izobraževanja staršev in o načinih spodbujanja komunikacije v družini.

V prostem času dijaki največ poslušajo glasbo, se družijo s prijatelji, gledajo TV, video, telefonirajo, izpolnjujejo svoje šolske obveznosti ter se pogovarjajo s člani svoje družine. Občasno pa najpogosteje hodijo v kino, gledališče, gledajo izložbe ter nakupujejo, se sprehajajo v naravi ter hodijo na izlete. Pri tem opazamo velike razlike pri preživljanju prostega časa med dekleti in fanti, dijaki z različnim učnim uspehom ter glede na to kako doživljajo odnos med njimi in starši.

Sicer pa iz odgovorov lahko razberemo, da si mladi svoj prosti čas najraje oblikujejo kar sami. Pri tem pa potrebujejo ustrezne prostore, kjer bi se lahko družili, zabavali in si po svoje organizirali čas.

S pomočjo ankete smo ugotovili tudi, katere so največje ovire, ki dijaku preprečujejo, da bi se ukvarjal z določeno dejavnostjo.

Na odstranitev največje ovire, tj. pomanjkanje časa, bo MOK s svojimi ukrepi zelo težko vplivala. Do določene mere bi lahko k učinkovitejši izrabi časa pripomogla brezplačna pomoč pri učenju oz. inštrukcije, ki bi jih dajali prostovoljci ali študentje. K manjši obremenjenosti z učenjem bi pripomoglo tudi seznanjanje učencev s tehnikami učinkovitega učenja. Take oblike pomoči bi morale biti čim bolj poceni in bi lahko potekale v okviru mladinskega kulturnega centra ali v dodatnih prostorih v sklopu Osrednje knjižnice (morda po zgledu mladinskega oddelka knjižnice Otona Župančiča v Ljubljani).

Veliko učinkovitejša pa bi bila lahko MOK pri odstranjevanju drugih dveh najpomembnejših ovir, tj. slabega oz. predragega prevoza in predragih dejavnosti, prireditve za mlade. Smiselno bi bilo razmisliti o možnosti razširitve avtobusne mreže, in sicer tako med večjimi obalnimi mesti kot tudi do manjših krajev v zaledju, in to vsaj ob koncu tedna oz. v večernih urah. Drug nujen ukrep bi moral biti uvedba dodatnih popustov za mlade za različne dejavnosti in prireditve, morda pa tudi za nakupe knjig idr. Glede na to, da nekatere (sicer omejene) možnosti popustov v Sloveniji že obstajajo, bi veljalo o njih mlade podrobneje informirati. Velja opozoriti na potrebo po boljši informiranosti mladih o možnostih, ki jih imajo. Za izboljšanje pretoka informacij bi bil potreben prenos informacij prek več kanalov (internet, radio, TV, časopisi, oglasne deske). K boljši informiranosti dijakov bi veliko pripomogel informacijski center za mlade.

Glede na to, da se nekateri dijaki ne vključujejo v prostočasne dejavnosti tudi zato, ker jim je nerodno pred neznanimi ljudmi, ker nimajo nikogar, ki bi šel z njimi ipd., bi bilo nujno potrebno uvesti (ali pa, kolikor že obstajajo, razširiti) pogovorne delavnice z dijaki za izboljšanje komunikacije, samozavesti, samopodobe.

AN ANALYSIS OF THE VALUES OF THE KOPER YOUTH, THE RELATIONSHIP WITH THEIR PARENTS, AND GENERAL STRUCTURE OF THEIR SPARE TIME

Tanja PAVLIČ

Elementary school Elvira Vatovec Prade, SI-6000 Koper Capodistria, Pobeška cesta 52

SUMMARY

The article presents the results of the research carried out into the Koper youth within the project "Revitalisation of the Historical Town Core" dealing with the values of the young, the relationship with their parents, and their spare time. In the answers given by the young, an acceptance of the adults' values is noted. The values that are traditionally attributed to the young appear low on the scale of values. The authoress of the article, however, dedicated most of her time to the impacts of the relationship of these young people with their parents on how they spend their spare time. From their answers, a great importance of the family in an individual's life can be noticed. Stimulative relationship has an advantageous effect on the identity, success and diligence of a young person. So the question is raised whether the Koper secondary schoolboys and schoolgirls will be motivated enough, on the basis of the expressed values and experiences in their relationship with their parents, to change the spare time activities, with which they are not necessarily satisfied. The present contribution acquaints us with the results of the general spare time structure, with the obstacles in spending leisure hours (lack of spare time, difficulties with public transport, financial barriers, lack of information, insufficient self-assurance, etc.), and with some possible solutions.

Key words: values, spare time, relationship with parents

VIRI IN LITERATURA

- Brajša, P. (1986):** Pomen dialoga v družini za razvoj dialoga mladih v družbi. V: Bergant, M. (ed.): Demokratična družina - kaj je to? Družina in vzgoja, 5. Ljubljana, Zveza prijateljev mladine Slovenije, 81-91.
- Cugmas, Z. (1999):** Očka, jaz sem najboljši. Ljubljana, Center za psihodiagnostična sredstva, d.o.o.
- Černigoj-Sadar, N. (1989):** Politika prostega časa. Družboslovne razprave, 6, 8. Ljubljana, 143-148.
- Černigoj-Sadar, N. (1991):** Moški in ženske v prostem času. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Černigoj-Sadar, N. (1996):** Prosti čas. Teorija in praksa. Ljubljana, 197-212.
- Gomezal Mikolič, V., Mihelj, S. (2000):** Končno poročilo. Projekt "Reforma kulturne politike in reforma lokalne samouprave". Projektni sklop "Projekt revitalizacije historičnega mestnega jedra" Sklop B2 "Vloga, vsebina in funkcija kulture v mestu in primestju". Koper, Znanstveno-raziskovalno središče.
- Kolenc, J. (1998):** Vključevanje staršev v šolsko vzgojo in izobraževanje V: Družina-šola. Zbornik simpozija Svetovnega slovenskega kongresa. Ljubljana, Pedagoški inštitut.
- Koštal, R. (1999):** Kakovost življenja slovenske mladine. Razgledi, 12. Ljubljana, 5, 10, 4-5.
- Mihelj, S. (2001):** Struktura prostočasnih dejavnosti mladih v Kopru: Stanje in perspektive. Annales, 11, 2. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, ZRS.
- Mihelj, S., Pavlič, T., Gomezal Mikolič, V. & B. Krt (2000):** Elaborat "Mladi v Kopru". Koper, Znanstveno-raziskovalno središče.
- Musek, J. (1994):** Psihološki portret Slovencev. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Musek, J. (1995):** Ljubezen, družina, vrednote. Ljubljana, Educy.
- Novak, H., et al. (1995):** Obremenitve osnovnošolcev, vzroki in posledice. Ljubljana, Didakta.
- Novak, B. (1998):** Oblikovanje partnerstva med šolo in starši. V: Družina-šola. Zbornik simpozija Svetovnega slovenskega kongresa. Ljubljana, Pedagoški inštitut.
- Tomori, M. (1988):** Klic po očetu. Ljubljana, CZ.
- Ule, M. (1988):** Mladi in ideologija. Ljubljana, DE.
- Ule, M. (1995):** Pri(e)hodnost mladine. Ljubljana, DZS.
- Ule, M. (1996):** Mladina v devetdesetih. Analiza stanja v Sloveniji. Ljubljana, ZPS.
- Ule, M., Renner, T. (1998):** Prosti čas mladih v Ljubljani. Raziskovalno poročilo Mestne občine Ljubljana. Ljubljana.
- Žerovnik, A. (1998):** Uvod. V: Družina-šola. Zbornik simpozija Svetovnega slovenskega kongresa. Ljubljana, Pedagoški inštitut.